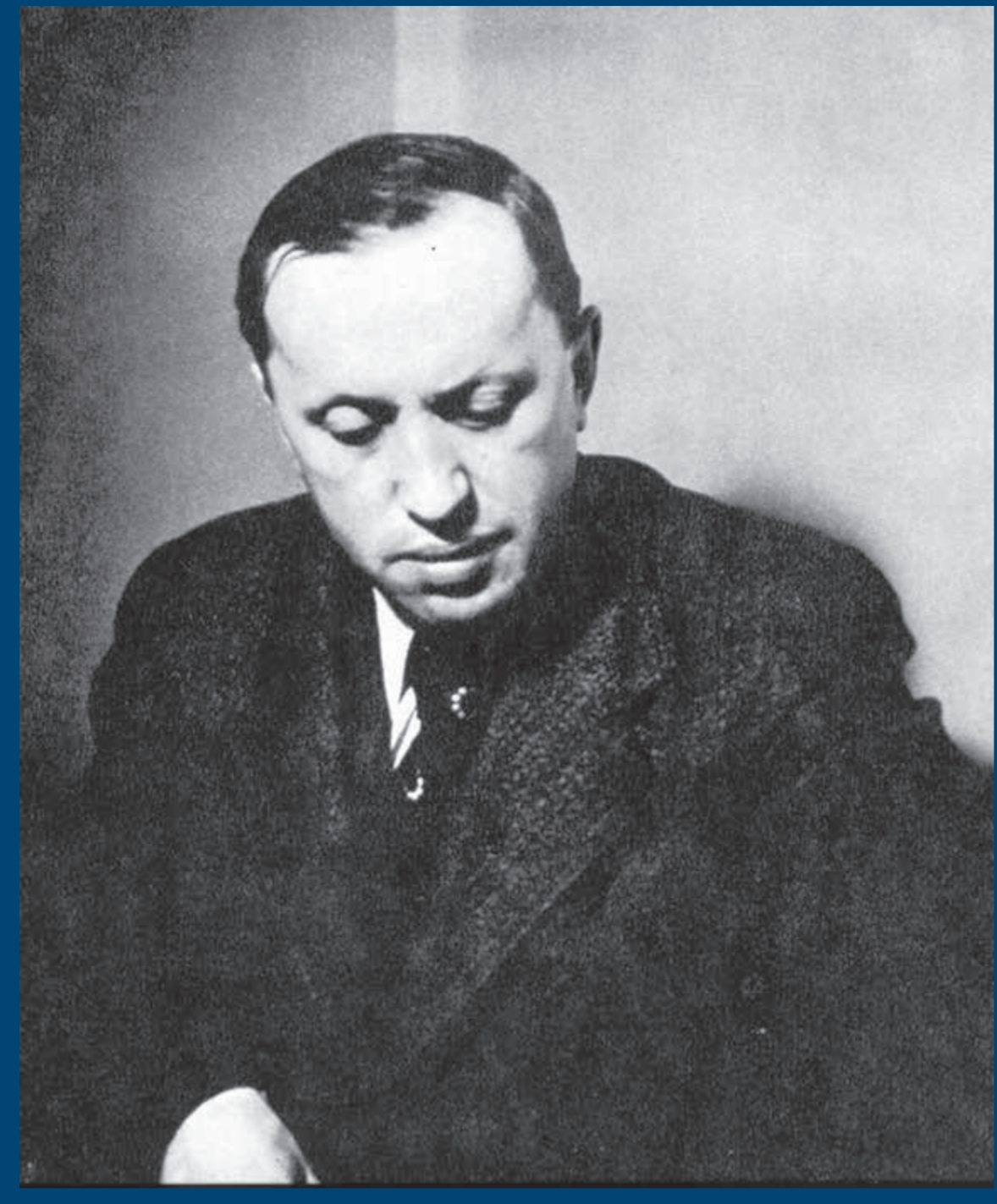

Karel Čapek

„Chtěl bych jednou v životě napsat knihu, která by byla tak dobrá a silná, že by upoutala i člověka stíženého zánětem okostice, ale to se dosud nikomu nepovedlo.“

O lidech

To základní i zajímavé (9. 1. 1890 – 25. 12. 1938)

- český novinář, spisovatel, dramatik, překladatel, kritik, filozof a autor knih pro děti
- měl 2 sourozence – bratra Josefa a sestru Helenu;
- musel v patnácti letech odejít z gymnázia v Hradci Králové kvůli svému členství v tajném studentském kroužku;
- získal doktorát na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy;
- strávil dva semestry studiem v zahraničí (v Paříži a Berlíně);
- od svých 27 let až do své smrti pracoval jako novinář
- během svého života působil mimo jiné také jako vychovatel ve šlechtické rodině, knihovník, režisér nebo dramaturg;
- za první světové války nebyl odveden kvůli nemoci páteře;
- měl pozitivní a blízký vztah k prezidentu Masarykovi, kterého znal osobně;
- oženil se s herečkou Olgou Scheinpflugovou;
- amatérsky se věnoval fotografii;
- pravidelně u sebe doma hostil tzv. pátečníky – skupinku intelektuálů diskutujících na různá témata;
- byl celkem sedmkrát nominovaný na Nobelovu cenu, ale nikdy ji nezískal;
- stál u zrodu československého Penklubu a byl jeho prvním předsedou;
- s podpisem Mnichovské dohody se nikdy nesmířil; zemřel ještě v témže roce na zápal plic podpořený celkovým duševním vyčerpáním;
- jeho díla jsou přístupná svým jazykem a snadno se čtou – řeší ale závažná témata jako je například otázka pravdy a její relativity, svoboda, láska, život a smrt, Bůh nebo podstata člověka;
- některá díla jsou i odrazem tehdejších aktuálních událostí – například Válka s mloky nebo Bílá nemoc reflektují rozpínání moci Němců v období před druhou světovou válkou, obdobně R. U. R. a Továrna na absolutno nastiňují možný dopad nových technologií a kapitalismu na lidstvo a varují před nimi.

R. U. R.

Herečka Olga Scheinpflugová

Tomáš Garrigue Masaryk a Karel Čapek

Co dala čeština světu? aneb roboti a spol.

„To je přece úplně jasné! Slovo *robot* pochází z češtiny a vymyslel ho Karel Čapek.“ prohlásí hrdě ne jeden Čech. To ale není tak úplně pravda – Karlu Čapkovi sice toto slovo vděčí za celosvětové rozšíření, nikoliv však za svou podobu.

Jak to bylo doopravdy, vysvětlil Karel Čapek na Štědrý den roku 1933 v Lidových novinách:

O SLOVĚ ROBOT

Zmínka prof. Chudoby o tom, jak se podle svědectví Oxfordského slovníku ujalo slovo Robot a jeho odvozeniny v angličtině, mne upomíná na starý dluh. To slovo totiž nevymyslel autor hry R. U. R., nýbrž toliko je uvedl v život. Bylo to tak: v jedné nestřežené chvíli napadla řečeného autora látka na tu hru. I běžel s tím za tepla na svého bratra Josefa, malíře, který zrovna stál u štafle a maloval po plátně, až to šustělo. „Ty, Josef,“ začal autor, „já bych měl myšlenku na hru.“ „Jakou,“ bručel malíř (opravdu bručel, neboť držel při tom v ústech štětec). Autor mu to řekl tak stručně, jak to šlo. „Tak to napiš,“ děl malíř, aniž vyndal štětec z úst a přestal natírat plátno. Bylo to až urážlivě lhostejné. „Ale já nevím,“ řekl autor, „jak mám ty umělé dělníky nazvat. Řekl bych jim Laboři, ale připadá mně to nějak papírové.“

„Tak jim řekni Roboti,“ mumlal malíř se štětcem v ústech a maloval dál. A bylo to. Tím způsobem se tedy zrodilo slovo Robot; budíž tímto přiřčeno svému skutečnému původci.

Lidové noviny 24. 12. 1933,
převzato z www.ruropera.cz/novinky/karel-capek-o-rur.html

Bez ohledu na konkrétního autora ale toto české slovo dnes skutečně používá celý svět. *Robot* má své příbuzné třeba ve slovech *robota* (neplacená povinná práce poddaných pro vrchnost), *robotovat* (vykonávat robotu) nebo robotník (ten, kdo robotuje).

Další světově úspěšná česká slova

houfnice

anglicky: howitzer, německy: die Haubitze, francouzsky: obusier, rusky: гаубица (gaubica)

Slovo přešlo do němčiny v období husitských válek, a z němčiny je pak přežaly další jazyky. V současnosti označuje dělo s krátkou hlavní a strmou dráhou střely, původně šlo o velký válečný prak, kterým se hromadně metalo kamení.

polka

anglicky, německy, francouzsky: polka, rusky: полька (polka)

Název tohoto tance vznikl v českých zemích v 1. pol. 19. století. Je totožný s pojmenováním polské ženy, což je způsobené dobovým nadšením pro Poláky, toho času trpící pod carským útlakem.

háček

anglicky: hacek, rusky: гачек (gaček)

Z češtiny pochází i označení diakritického znaménka označujícího měkkost souhlásky v některých jazycích.

pivo plzeňského typu

anglicky: pilsner, německy: Pilsener, francouzsky: pils, rusky: рильзнер (pilsner)

Označení typu spodně kvašeného piva v řadě světových jazyků vychází z původního místa původu tohoto nápoje – Plzně.

R. U. R. (1921)

Vědcem Rossumem je objevena látka, která připomíná živou tkáň. Záhy začne sériová výroba tzv. robotů, umělých pracovníků, jejichž anatomie vychází z lidské, ale kteří jsou maximálně zjednodušeni, aby mohli pracovat, a přitom byli co nejvhodnější na výrobu („naftový motor nemá mít třapce a ornamenty“).

Po robotech je velká poptávka, snadno vykonávají veškerou práci a skvěle nahrazují lidské dělníky – za krátkou dobu zaplavují svět, a jejich počet převyší počet lidí. Nová situace vede k bouřím dělníků a postupem času i k řadě válek, v nichž jsou roboti využiti jako vojáci. Lidstvo navíc postihne neplodnost – podle některých trest za zpurnou lidskou snahu hrát si na Boha.

Pokusy polidštit roboty a dát jim duši vedou k tomu, že roboti nové série si vezmou příklad z lidí, začnou sami válčit, a nakonec všechny lidi vyvraždí. Tajemství výroby robotů bylo ovšem zničeno, než je roboti mohli získat, sami se rozmnožovat nedovedou a většina nevydrží déle než dvacet let. Roboti požadují po jediném člověku, kterého nechali naživu – staviteli Alquistovi – aby znovu objevil výrobní postup, on ale žádné nové roboty vyrobit nedokáže.

Nakonec je Alquist náhodou u dvou robotů z experimentální série svědkem lásky – tedy citu, kterého by roboti vůbec neměli být schopni. Alquist ničí své marné pokusy a výpočty – skrze lásku je lidstvo zachráněno. („Nyní propustíš, Pane, služebníka svého v pokoji; neboť uzřely oči mé – uzřely - spasení tvé skrze lásku, a život nezahyne!“)

Proza

Zářivé hlubiny (1916)
Boží muka (1917)
Krakonošova zahrada (1918)
Kritika slov (1920)
Trapné povídky (1921)
Továrna na absolutno (1922)
Kratit (1922)
O nejbližších věcech (1925)
Skandální aféra Josefa Holouška (1927)
Povídky z jedné kapsy, Povídky z druhé kapsy (1929)
Zahradníkův rok (1929)
Marsyas čili na okraj literatury (1931)
Kniha apokryfů (1932)
O věcech obecných čili Zoon politikon (1932)
Hordubal (1933)
Povětroň (1934)
Obyčejný život (1934)
Válka s Mloky (1936)
První parta (1937)
Jak se co dělá (1938)
Život a dílo skladatele Foltýna (1939)

Drama

Lásky hra osudná (1922)
Loupežník (1920)
R.U.R. (1920)
Ze života hmyzu (1921)
Věc Makropulos (1922)
Adam stvořitel (1927)
Bílá nemoc (1937)
Matka (1938)

Cestopisy

Italské listy (1923)
Anglické listy (1924)
Výlet do Španěl (1930)
Obrázky z Holandska (1932)
Cesta na sever (1936)
Pro děti
Devatero pohádek a ještě jedna od Josefa Čapka jako přivažek (1932)
Dášeňka čili život štěněte (1933)
Měl jsem psa a kočku (1939)
Pudlenka (1970)
Filozofická díla
Pragmatismus čili Filosofie praktického života (1918)

Překlady

Francouzská poezie nové doby (1920)

Politická díla

Hovory s T. G. Masarykem (1928–1935)
Mlčení s T. G. Masarykem (1935)

Posmrtně vydáno

Měl jsem psa a kočku (1939)
Kalendář (1940)
O lidech (1940)
Vzrušené tance (1946)
Bajky a podpovídky (1946)
Sedm rozhlásků K. Č. (1946)
Ratolest a vavříin (1947)
Obrázky z domova (1953)
Věci kolem nás (1954)
Sloupkový ambit (1957)
Poznámky o tvorbě (1959)
Na břehu dnů (1966)
Čtení o T. G. Masarykovi (1969)
Místo pro Jonathana! (1970)
Listy Olze (1971)
Droby pod stolem doby (1975)
Skandální aféra Josefa Holouška, Podivuhodné sny redaktora Koubka (1977)
Listy Anielce (1978)
Dopisy ze zásuvky (1980)
Filmová libreta (1988)
Pseudonymní a anonymní tvorba Karla Čapka v týdeníku Nebojsa /1918–1920/ (2000)
„Vojáku Vladimíre...“ (2009)

výběr; převzato z cs.wikipedia.org/wiki/Karel_%C4%8Capek; upraveno

zdroje (Čapek):

ČAPEK, Karel. O lidech. Praha: Fr. Borový, 1941.

HRABÁK, Josef a kol. *Průvodce po dějinách české literatury*. Praha: Orbis, 1984.

FORST, Václav. Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce. Díl 1. A–G. Praha: Academia, 1985.

zdroje (robot)

HRABÁK, Josef a kol. *Průvodce po dějinách české literatury*. Praha: Orbis, 1984.

ČAPEK, Karel. R.U.R. : Rossum's Universal Robots: kolektivní drama o vstupní komedii a třech dějstvích.

Praha: Dobrovský, 2013. ISBN 978-80-7390-062-5

HARPER, Douglas. Online Etymology Dictionary. [online]. <http://www.etymonline.com> ©2001–2017 [cit. 20. 8. 2017]. Dostupné na: www.etymonline.com.

MACHEK, Václav. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-048-7.

Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. Internetová jazyková příručka. [online].

Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, ©2008–2017 [cit. 20. 8. 2017].

Dostupné na: www.prirucka.ujc.cas.cz.

ROČ. 33. ČÍS. 31

V NEDĚLI 18. LEDNA 1925 RÁNO

HALÉŘ

Criss-Cross puzzle.

D. 8. - Druhá 17. ledna.

Pod tímto poněkud groteskně znějícím jménem ješiel se v anglických zemích nový druh hádanky a hlavolamu, který se stal po mah-jongu neobčasnějším zábavou anglické a americké společnosti. Criss-cross znamená v angličtině křížky, jímž se podobávají negramotníci v anglickém hádankářství se tím označuje hádanka, v níž je danou soustavu číselných vyplnění písmenami tak, aby vodorovně i svisle – tedy křížem křížem, ohcoem-li se zvukově přiblížil slovu criss-cross – dala řadu slov předem určených. Jde tu v základě o naši číselcovku, jenže místo čísel složitější a složitější, že se neodávají písmena, jimiž ješiel číselcovka vyplněna. Nejlépe se však vše pochopí na příkladu. Uvádíme tu jednu takovou křížovou číselcovku, která má devíti řádků a sedmá 33 slov. Vodorovně řádky označujeme číslicemi, svisle vertikální písmenami podle abecedy. Černé číselcovky znamenají konec slova a dobrá křížová číselcovka vyžaduje, aby byly uspořádány pěkně symetricky. Tu a tam se stane, že se uctně jedna písmenka mezi dvěma číselcovkami k té se tedy při větší významu nepřiblíží, ježto jednoslabičných slov téměř nemáme. Obvyklou hádankářskou licencí pak jest, že se nepřiblíží k dětem samotlášek; vodorovně čtena může být každou a při svislém čtení i považujeme za dlouhou nebo naopak. Jako úkol vyplatí tedy taková křížová číselcovka takto:

Z tohoto seznamu hledávacích slov vidíme, že na řádce může být jedno slovo (řádka A, nebo E) nebo dvě (I., 2., D. ...) nebo tři (řádka 4. a 6.). V angličtině, kde je množství slov jednoslabičných, dělá se odtud rozměrné criss-cross puzzle, kde bývá i pět i více slov na řádce a celá číselcovka pak skývá třeba několik set výřazů. Podmínkou dobré hádanky však je, aby kromě symetrického uspořádání šel aspoň jeden řádek přes celý číselcov, jako v tomto případě řádek A. a CH. Jinou podmínkou je, aby slova byla v sebe ve-

Úkol 1.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
1																										
2																										
3																										
4																										
5																										
6																										
7																										
8																										
9																										

1. Mužské jméno; stav čili.
2. Označení zvuku; výřaz nejasný.
3. Předzvěst bouřky; larecké jméno.
4. Předložka; vojenský houf; tón.
5. Zluzka „pro minci; doba; míra plošná.
6. Projev radosti; moravská řeč.
7. Doba; předložka.
8. Vyhynulý národ; předávka strážníků.

x

A. Ovzdul.
B. Stěchle; píské město.
C. Ženské jméno; pylácké náčíní.
D. Zkratka pro minci; zápor.
E. Mužské jméno.
F. Část vozu; zájmeno.
G. Anglické křesťanské jméno; část národy.
H. Mohamedánské jméno; národnost.
CH. Pražská čtvrť.

Úkol 2.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
1																										
2																										
3																										
4																										
5																										
6																										
7																										
8																										
9																										

1. Zvuk; část ruky.
2. Ženské jméno; mužské jméno
3. Předložka; druh zvířel.
4. Ženské jméno.
5. Dopravní prostředek.
6. Co není lačné.
7. Zvoňání; předložka.
8. Řeky v střední Americe; označení zvuku.
9. Zdobné jméno dvou ženských jmen.

x

A. Forma vlády.
B. Určení místa; národnost.
C. Zvířecí hlas; oblíbená zkratka; předložka.
D. Bohyně.
E. Ženské jméno.
F. Označení počtu.
G. Řecké písmeno; kněž; zájmeno.
H. Číslovka; pohled.
I. Letní sídlo.

Tato druhá křížová číselcovka obsahuje třicet slov. Mezi nimi do pěti pošli na korespondenčním listku takové, které sežijí správné rozluštění, vylosují pěti pěkných knížek.

Ještě více zábavy nežli luštění slov však sestavování těchto křížových číselcovek jako nároku. Není to hračka a najdou-li se lidé, kteří podle těchto dobře lakové hlavolamů redaktori Lidových listů řadí lidi v zimě výbornou zábavu.

FOTO: ZEMSKÁ KNIHOVNA V BRNĚ, ARCHIV